

Ämmät isosuut: Pohjois-Amerikan suomalaisen työväenliikkeen naiskuva 1900-luvun alussa

Tanja Juuri

Käsittelen artikkelissa 1900-luvun alun Pohjois-Amerikan suomalaisen työväenliikkeen tuottamaa naiskuvaa keskittyen erityisesti kanadansuomalaiseen näkökulmaan. Käyttämäni lähdeaineisto painottuu pilalehtiin, kaunokirjallisuuteen ja kupletteihin, jotka ovat joko miesten kirjoittamia tai toimittamia, ja joiden pääasiallinen yleisökin on ollut miehinen. Työväenliikkeen on katsottu olleen sukupuolten välisen tasa-arvon edelläkävijä, mutta silti se on osaltaan tuottanut ja jatkanut olemassa olevia ongelmallisia mielikuvia naissukupuolesta. Naisten tahdottiin osallistuvan työväenliikkeen toimintaan, mutta samalla heitä vähäteltiin ja vaiennettiin. Syvennyn siirtolaisena eläneen työläisnaisen osallisuuden realiteetteihin, sukupuolten välillä koettuun konfliktiin sekä miehisen naurun tuottamaan eräänlaiseksi pilakuvaksi muodostuneeseen representaatioon naissukupuolesta.

Avainsanat: 1900-luvun alku, työväenliike, Pohjois-Amerikan suomalaisuus, sukupuoli, naisen asema, toiseuttaminen, pilalehdet, työväen huumori, maskuliinisuus

Keywords: early 20th century, labour movement, Finnish Americans, gender, woman's position, othering, humour magazines, masculinity

Johdanto

Työväenliike on nähty tasa-arvon edelläkävijänä ja kansanliikkeenä, jossa naisen on ollut mahdollista löytää paikkansa siinä missä miehenkin. Tasa-arvo sukupuolten välillä on ollut vähintäänkin osa toiminnan tavoitteellisuutta, ja naisia on kannustettu mukaan puolue- ja osuustoimintaan [1]. Periaatteellisilta osin Suomen Työväenpuolue oli sitoutunut sukupuolten väliseen tasa-arvoon jo vuoden 1899 perustavassa puoluekokouksessa. 1900-luvun alun suomalaisessa työväenliikkeessä vallitsi kuitenkin vahva sukupuolisidonnainen toimijuuskulttuuri ja sen sisällä nähtiin jo aikanaan sukupuolen määrittämää arvohierarkiaa. (Uusitalo 2013, 78–383.)

Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, millaista naiskuvaa Pohjois-Amerikkaan ja erityisesti Kanadaan muodostuneessa suomalaisessa työväenyhteisössä tuotettiin 1900-luvun alkupuolella. Artikkelin pääasiallisen lähdeaineiston muodostaa kanadansuomalaisen työväenyhteisön tuottamat pilalehdet, kirjallisuus ja laulut. Täydennän aineistoa Yhdysvaltojen puolella julkaistuilla pilalehdillä, joiden levikki ulottui Kanadaan. Analyysini kohteena ovat miesten kirjoitukset sekä miesten toimittamat pilalehdet, joiden oletettu yleisö on sekin koostunut pääosin miehistä. Tarkasteluun nousee siten miehinen nauru, jonka kohteena oli vastakkainen sukupuoli. Lähdeaineiston avulla analysoin sitä, millaisilla käsitteillä naisia luonnehdittiin ja mitä ominaisuuksia naissukupuoleen liitettiin. Millainen pilakuva naissukupuolesta rakennettiin? Olennaiseksi teemaksi nousee myös mies- ja naissukupuolten välillä esitetty konflikti sekä naisten valta yhteiskunnassa ja kodeissa. Nojaan tulkinnassani intersektionaaliseen tapaan tarkastella ryhmän sisäistä eriarvoisuutta. Tällä tarkoitan sitä, että työväenluokkainen nainen ja mies olivat ehkä samassa sosioekonomisessa asemassa, mutta sukupuolensa vuoksi naisen asema oli omassa luokassaan miestä heikompi. Hyödynnän myös miehiseen nauruun liittyvää työväenluokkaisen maskuliinisuuden käsitettä.

Merkittävän aineiston muodostaa Port Arthurissa (nykyisin Thunder Bay) vuosina 1908–1915 julkaistu sosialistinen pilalehti *Väkäleuka*, joka tavoitti runsaasti lukijoita Kanadassa ja Yhdysvalloissa. *Väkäleuka* oli tarkoitettu viihteeksi ja sen pääasiallinen sisältö koostui kapitalismin, valtion, kirkon sekä perinteisten arvojen pilkasta. Lehti ilmestyi kahdesti kuussa painettuna vihkosena ja huippuvuotenaan 1912 sen levikki oli jopa 6000. (Pilli 1982, 82–83.) Olen käynyt läpi *Väkäleuan* vuosikerrat 1910 ja 1913–1915, joista valitettavasti uupuu monia numeroita. Kansalliskirjastossa on saatavilla 10 numeroa. Täydennän aineistoa *Väkäleuan* vuonna 1911 perustetulla yhdysvaltalaisella vastineella *Lapatossulla*, joka kantoi vuodet 1921–1936 nimeä *Punikki*. Lehden menestys oli pitkäkestoisempi ja levikki jopa kaksikertainen. Lehti ilmestyi kahdesti kuussa ja etenkin *Punikin* numeroita löytyy kattavasti Kansalliskirjastosta. Olen sisällyttänyt tutkimukseen *Lapatossun* ja *Punikin* vuosikerrat 1914–1936. Pilalehtien lisäksi hyödynnän muutamia kanadansuomalaisen Koskis-Kallen eli Kalle Koskisen (kuollut n. 1915) humoristisia lauluja [2].

Toimittaja ja kirjailija Moses Hahlin (1879–1928) tuotanto muodostaa sekin tärkeän aineiston. Asiapitoisemmat teoksensa hän julkaisi oikealla nimellään ja huumoritekstinsä nimimerkillä Hijoppi Rotilainen. Hahlin vakavamieliset kirjoitukset tasapainottavat huumoripainotteista lähdeaineistoa. Hahl saattaa olla jäänyt melko

tuntemattomaksi hahmoksi oman aikamme yleisölle, mutta aikalaistensa keskuudessa hän oli tunnettu sosialisti, joka jätti jälkeensä monipuolisesti erilaisia julkaisuja. Hahl oli tutustunut sosialismiin jo synnyinmaassaan Suomessa. Hän muutti Yhdysvaltoihin vuonna 1903 ja alkoi kiertää Pohjois-Amerikassa puhuen sosialistisissa tilaisuuksissa (Pilli 1985, 11–12). Oletan Hahlin näkemyksillä olleen valtaa suomalaisyhteisöissä. *Väkäleuan* takana oli kanadansuomalainen Työkansan kustannusyhtiö, jonka julkaiseman sosialistisen sanomalehden *Työkansan* toimittajana Hahl itse työskenteli. Hahl myös kirjoitti *Väkäleukaan* Hijoppi Rotilaisena. (Pilli 1982, 60–70.) Lisäksi Työkansan kustannusyhtiö julkaisi kyseisellä nimimerkillä kirjoitettuja satiireja.

Artikkelin aineisto on rajallinen, eikä suinkaan ilmaise Pohjois-Amerikan suomalaissiirtolaisten yleisesti omaksumaa naiskuvaa, vaan ennemminkin pienen piirin miessosialistien tapaa tehdä pilkkaa piirinsä ulkopuolelle suljetusta ryhmästä. Kanada suuntautunut siirtolaisuus ja siellä tuotetut ja luetut julkaisut antavat erityisen kiinnostavan kontekstin aiheelle, sillä Kanadaa kutsuttiin aikanaan naisten taivaaksi ja miesten helvetiksi (esim. Salmi-Niklander 1997). Työväenliikkeen kirjoitukset on usein verhottu huumorin suojiin, mutta vitsikin, oli se sitten laadittu hyväntahtoinen ironia tai yhteiskunnallinen satiiri mielessä, voi olla pohjimmiltaan vihamielinen ja pahimmillaan vaientaa sen ryhmän, johon pilkka kohdistuu. Vaikka pilalehtien rooli on ollut viihdyttää, on niillä samalla ollut poliittinen tehtävä. Niiden humoristinen ja pilkallinen diskurssi etsii vikoja ympäröivästä yhteiskunnasta. (Kauranen & Rantanen 2009, 221–222.) Nauru on poliittinen ase, joka riisuu kohteensa sen luonnollisista piirteistä ja vaihtaa tilalle pilkallisen representaation (Laitamo 2000, 188). Huumorikirjoituksista voidaan etsiä niitä yhteiskunnan epäkohtia, joita naisten on nähty edustavan ja joita huumorin kautta on haluttu tuoda esiin. On hyvä miettiä myös motiiveja huumorin taustalla. Haasteena on kuitenkin ymmärtää, milloin vitseissä nauretaan naisille ja milloin heidän kanssaan.

August Bebel (1840–1913) julkaisi suuren suosion saavuttaneen pamflettinsa *Die Frau und Sozialismus* (Nainen ja sosialismi) vuonna 1879. Suomennos ilmestyi 1904. Bebel vaati naisten ja miesten välille tasa-arvoa, joka ulottuisi niin taloudellisiin, ammatillisiin kuin poliittisiin kysymyksiin. Lisäksi Pohjois-Amerikassa vaikuttanut utopiasosialisti Matti Kurikka (1863–1915) tahtoi naisten olevan vapaita avioliiton velvollisuuksista, lasten kasvatuksesta ja seksuaalisista sitoumuksista. (Esim. Salmesvuori 2022a, 204; 2022b, 69.) Utopisteille oli tyypillistä harjoittaa radikaalia sukupuolipolitiikkaa ja vaatia täydellistä tasa-arvoa (Eley 2002, 29). Silti tasa-arvon toteutuminen käytännössä jäi vaillinaiseksi. Tilanteeseen ovat voineet johtaa naisen huonomman yhteiskunnallisen aseman lisäksi työväenyhteisön itsensä omaksumat asenteet. Bebelkin nimittäin katsoi, että sukupuolten tasa-arvo voisi toteutua vasta, kun kapitalistinen yhteiskunta olisi kukistunut ja sosialistinen järjestelmä tullut sen tilalle (Bebel 1907, 284–285). Näkemys oli ajalleen tyypillinen, ja työväenliike työnsi naiskysymystä kauemmas sosialistiseen tulevaisuuteen. Lopulta vasta 1960-luvun feminismi haastoi vanhan vasemmiston käsitykset ja nosti esiin syrjään työnnetyn naisasian. (Eley 2002, 23–24, 100.)

Taina Uusitalon mukaan sukupuoli työväenliikkeen kollektiivia rakentavana tekijänä on jäänyt historian tutkimuksessa vaille ansaitsemaansa huomiota (Uusitalo 2013). Yvonne Hirdmanin mukaan työväenliikkeen historian kirjoitus on suhtautunut naisiin

vähätellen, kutsunut heitä ”pikku tovereiksi”, jotka kulkivat miesten rinnalla ja tukivat näiden tekemää vallankumousta (Hirdman 2002, 9). Mikko Kemppainen puolestaan korostaa, että vähättelystä huolimatta suomalaisen työväenliikkeen naiset pitivät yllä keskustelua liikkeen ideologian muodostumisen kannalta merkittävistä aiheista. (Kemppainen 2020a, 31–32; 2020b).

Haluan osaltani jatkaa sitä keskustelua, jota työväenperinteen tutkimuksessa on viime vuosina käyty syventymällä liikkeen sisällä tuotettuun naiskuvaan Pohjois-Amerikkaan suunnan siirtolaisuuden näkökulmasta. Vähättelevä suhtautuminen naissukupuoleen oli osa aikakauden kulttuuria ja sukupuolijärjestelmää, eikä Pohjois-Amerikan suomalainen työväenliike poikennut tästä erityisellä tavalla [3]. Suomalaisiirtolaisten ja erityisesti naisten näkökulmaa Pohjois-Amerikan vasemmistokentällä on viime vuosina nostanut esiin Samira Saramo. Hänen mukaansa suomalaisnaiset Kanadassa olivat muihin kansallisuuksiin verraten erityisen aktiivisia sosialistisella kentällä (Saramo 2011, 150). Vaikka työväenliikettä on pidetty sukupuolten välisen tasa-arvon edelläkävijänä, on se tahollaan ylläpitänyt naisiin kohdistuvaa ulossulkevaa pilkkaa, jota laajemmin ympäröivässä yhteiskunnassa tuotettiin. Artikkelin aihepiirin vuoksi tekstiin sisältyy menneisyydessä käytettyjä rujoja ilmaisuja naissukupuolesta puhuttaessa.

Naisten taivas ja miesten helveti: oliko Kanada naisten oikeuksien luvattu maa?

Väkäleuassa julkaistiin marraskuussa 1914 pilakuva, jossa kaksi hienosti pukeutunutta brittiläistä naista istuskelee mukavasti samalla, kun miehet ovat lähteneet sotimaan. Vain yksi on jäänyt jäljelle, joten toinen naisista ehdottaa, että miehen seura jaettaisiin tasan vuorokauden mukaan. (VL 1914 no 21, 5.) Pilakuva ja sen otsikko ”Luomakunnan Herran kahtiajako” kertovat, kuinka naisen asema koettiin miestä helpommaksi: ensimmäisen maailmansodan sytyttyä miehet joutuivat taisteluihin, ja naiset jäivät pohtimaan kuinka jakaa vähäisiksi käyneitä petikumppaneitaan.

Naissukupuolen parjaaminen ei ollut Pohjois-Amerikan suomalaista työväenliikettä leimaava erityispiirre. Omaleimaista sille kuitenkin oli, että eritoten Kanadaa tituleerattiin naisten taivaaksi. Elämän Pohjois-Amerikassa kuviteltiin olevan ylläpä. Todellisuus, joka odotti perillä uudessa maassa, oli kuitenkin jotain muuta. Kuten tietokirjailija Jenni Stammeier on huomauttanut, tekivät kanadansuomalaiset naiset usein työtä, joka ei muille kelvannut. Työ esimerkiksi piikana tai tehtaissa oli raskasta ja vapaa-aika vähäistä. Tästä huolimatta moni oli ylpeä tekemästään työstä. (Stammeier 2022, 57–58, 63, 76.) Suomalaisnaiset työskentelivät usein alkeellisissa olosuhteissa palvelen siirtolaismiehiä esimerkiksi majoituksissa tai keittiöissä, ja heille maksettu palkka oli pienempi kuin miehillä. Moni nainen kokikin pettymyksen Pohjois-Amerikkaan saapuessaan. Lisäksi vuoden 1906 jälkeen Suomesta Pohjois-Amerikkaan muuttaneet naiset joutuivat luopumaan oikeudestaan äänestä. (Saramo 2011, 147–150; Lindström-Best 1989, 196.) Yhdysvalloissa naisten äänioikeus saavutettiin liittovaltiotasolla vuonna 1920 (Kero 1997, 67) ja Kanadassa naisten äänioikeus tuli voimaan provinssi kerrallaan vuoteen 1940 mennessä.

Te Suomalaiset naiset / Woitte sen todistaa. / Kuinka palian oikeutta arvoa / Teille täällä suvaitaan. [...] (KK, Laulu Canadasta.)

Näin naisten oikeuksia ihmetteli Koskis-Kalle kupletissaan ”Laulu Canadasta”. Hän kuvaili Kanadaa ”naisten kulta maaksi”, jossa lakikin oli heidän puolellaan (KK, Laulu Canadasta). Koskis-Kalle ei ollut ainoa ihmettelijä. Erityisen mielenkiintoisen näkökulman aiheeseen antaa Moses Hahlin siirtolaisuudesta kertova romaani *Maansa hylkimää*, jossa muun muassa hämmästellään naisten äänekestä halua vapaisiin suhteisiin. Moni suomalaisnainen todella koki saavuttaneensa Pohjois-Amerikassa uusia mahdollisuuksia vapauduttuaan konservatiivisen ja uskonnollisen katseen alta (Lindström-Best 1989, 199; Saramo 2011, 150). Hahlin romaanissa naisten vapaamielisyyteen suhtaudutaan jopa pelokkaasti:

Sillä Aula tiesi nyt jo paremmin kuin laivalle tullessaan kuinka Ameriikka on hieman omituisella tavalla naisten oikeuksien luvattu maa, kuinka naisten vaatimuksien vastustaminen on täällä kuin törkeä rikos, verrattuna toisissa maissa vallitseviin käsityksiin. Hän pelkäsi Ihalempiä. (Hahl 1927, 69.)

Aulan eli suomalaisen siirtolaismiehen näkökulmasta vapaata rakkautta haluava nainen, tässä tapauksessa Ihalempi, oli vaarallinen, sillä vapaiden suhteiden seuraukset saattoivat Amerikan mantereella koitua miehen harteille. Romanin päähenkilö Kauno on hänkin nuori mies, joka tulee ystävänsä Aulan tavoin vanhemman naisen, Kirstin viettelemäksi. Kirsti saa ympäripuhuttua Kaunon esiaviollisiin huvituksiin ja sen seurauksena vaatii tätä avioliittoon kanssaan. Kauno ei suostu ja hänet pidätetään. Tästä alkaa miehen alamäki ja alkoholismi.

[...] Kirsti painautui jälleen sänkyyn ajatellen mahdollisia häväistysjuttuja suomalaisten keskuudessa. Mutta mitäpä hän niistä välitti, sillä hän oli tullut tietämään etteivät senlaatuiset häväistysjutut Amerikassa koskaan tahraa naisen kunniaa, vaan ainoastaan miehen. Ja sitäpaitsi, nythän minä kumminkin saan miehen, nuoren, kauniin ja terveen miehen, ajatteli Kirsti ja nukkui tyytyväisenä. (Hahl 1927, 85.)

Tarinassa Kauno esitetään nuorena hölmönä, joka ei ole ymmärtänyt, mihin on ryhtymässä. Kirsti puolestaan on täysin tietoinen teoistaan ja motiiveistaan. Hänet esitetään viettelijänä vailla omaatuntoa, sillä hän nukkuu hyvin tekonsa jälkeen. Romanissa viettelevä nainen kuvataan välinpitämättömäksi, tungetteleväksi, vastenmieliseksi ja pelottavaksi olennoiksi, jolle vastaan pistäminen olisi vaatinut suurta rohkeutta (Hahl 1927, 69). Olennaista Hahlin kuvauksessa on, että miehen himo näyttäytyy spontaanina ja naisen puolestaan suunnitelmallisena ja tavoitteellisena.

Romaanissa esitetään väite, ettei naisen Pohjois-Amerikassa tarvinnut välittää siveellisestä maineestaan. Kuitenkin naisen kunniallisuus on perinteisesti liitetty nimenomaan seksuaalisuuteen (Pohjola-Vilkuna 1995, 54–55; Ks. myös Kemppainen 2020a; Markkola 2002). Silti tarina vahvistaa käsitystä Pohjois-Amerikasta naisten kultamaana. Mielikuva on osin perustunut sille tosiasialle, että suomalaisnaisia oli Pohjois-Amerikassa vähemmän kuin miehiä ja siten heillä oli yliote naimamarkkinoilla. Varpu Lindströmin mukaan tilanne Kanadassa asetti naiset emotionaalisesti

vahvempaan asemaan (Lindström 1991, 88–90). Vaikka suomalaisnaisten osuus siirtolaisiksi lähteneistä on toisinaan hiponut jopa samoja lukemia miesten kanssa (Kero 1982, 67–68) on totta, että naisten lukumäärä jäi pienemmäksi. Siten on oikeutettua puhua Pohjois-Amerikan naispulasta [4].

Oma syysi, itse pyysit minut siihen komplottiin. (VL 1915 no 3, 6.)

Näin soimataan naista esiaviollisesta suhteesta *Väkäleuan* tarinassa ”Kaksintaistelu”, jossa kuvataan Ullan ja Heikin heilastelua. Ulla on pettynyt, sillä tapailu ei johda avioliittoon ja hän on tullut suhteen seurauksena mahdollisesti raskaaksi. Hän kuvaa olevansa pulassa: ”mulla pakko on, Päästä tästä pälkähästä, sekä saada puoliso.” Heikki on kuitenkin sitä mieltä, että Ulla voi ottaa itselleen toisen sulhasen ja soimaa naista tämän ryhtymisestä suhteeseen ylipäätään. Vitsi antaa ymmärtää, että vastuu esiaviollisen suhteen seurauksista kuuluu naiselle ja että nainen voisi Pohjois-Amerikassa helposti valita uuden kumppanin lukuisten miesten joukosta.

Mieskirjoittajien reaktiot yhteiskuntaan, jossa naisia varjellaan ja miehiä vangitaan siveettömyyden vuoksi ovat olleet osin hämmästyneitä ja jopa vihaisia. Ilmiö nähdään miehiin kohdistuvana epäreiluutena, sillä naisen olisi kuulunut itse olla vastuussa vapaiden suhteiden seurauksista. Toisin kuin edellä käsitellyt tarinat antavat ymmärtää, ei naisen asema ollut ylivertainen. Todellisuudessa moni siirtolaisnainen jäi ohimenevän suhteen jälkeen yksin aviottoman lapsen kanssa, ja prostituoiduksi ryhtyminen saattoi olla ainoa keino selvitä vaikeassa tilanteessa. Aviottoman lapsen saamista pidettiin jo valmiiksi häpeällisenä, joten prostituoidun asemassa tilanne ei juurikaan muuttunut. (Stammeier 2022, 147–149, 152–153.) Naisten vapaamielisyyteen rakkaussuhteissa suhtauduttiin epäileväisesti ja prostituution pelättiin tahraavan suomalaissiirtolaisten maineen (Lindström 1991, 174). Myös Hahl kuvaa romaanissaan negatiiviseen sävyyn Ihalempin ryhtymistä prostituoiduksi (Hahl 1927, 181–182). Alkujaan prostituoituja pidettiin viettelijöinä, mutta jo 1900-luvun alkupuolella naisjärjestöt Pohjois-Amerikassa toivat esiin näkökulmaa, jonka mukaan nainen oli tilanteessa itseasiassa uhri (esim. Stammeier 2022, 96–97).

Käsityksiä siirtolaisnaisen elämän auvoisuudesta selittää osaltaan siirtolaismiehen arjen vaarallisuus. Suomalaismiesten kuolemat niin työtaturmissa kuin oman käden kautta olivat huomattavasti yleisempiä. Naisten ammatit eivät altistaneet samalla tavoin onnettomuuksille ja kaupunkeihin asettuneet naiset harvemmin jäivät yksinäisten poikamiesten tavoin täysin ilman tukiverkkoa. (Lindström 1991, 68–69, 71.) Saramo nostaa esiin suomalaisnaisten tekemää näkymätöntä työtä työtaturmien yhteydessä. Naiset hoitivat palkatta niin loukkaantuneet, vainajat kuin heidän surevat omaisensakin. Yhteisön tuki oli tärkeää, sillä miehen kuolema tarkoitti monelle leskinaiselle tyhjän päälle joutumista. Naisia, jotka kuolivat joko työpaikalla tai palkattomassa kotityössä, ei kuitenkaan huomioitu samalla tavoin kuin työläismiehiä. (Saramo 2022, 671, 673.)

Siirtolaisnaisena olemiseen liittyi omat haasteensa, kuten edellä on osoitettu, ja on selvää, etteivät kaikki jakaneet ajatusta Kanadasta naisten taivaana. Esimerkiksi vuonna 1904 Hanna Lehtinen ilmaisi kanadansuomalaisessa *Aika*-lehdessä mielipiteensä siitä, kuinka siirtolaismies sai anteeksi niin huonon käytöksen, esiaviolliset suhteet kuin väkivallankin, toisin kuin nainen. (Ai. 1.6.1904, 23.) Kirjoittajan näkemys

siirtolaisnaisen asemasta Pohjois-Amerikassa oli täysin päinvastainen kuin edellä esitetty miehinen näkökulma. Siinä missä miehinen nauru on sivuuttanut siirtolaisnaisen elämän realiteetit, ovat naiset itse olleet hyvin tietoisia todellisuutensa varjopuolista. Oletukseni on, että naisten yliote puolisonvalinnassa ja jokseenkin turvallisempi elämä johtivat yhteisön sisäiseen katkeruuteen ja osin vääristyneisiin käsityksiin naisen asemasta.

Kanadaa suorastaan myytiin naisten taivaana siirtolaisille. Kanadalaisissa vasemmistopuolueissa ei kuitenkaan oltu yksimielisiä naisten asemasta, mikä aiheutti hämmennystä erityisesti suomalaisnaisten keskuudessa. Suomalaiset olivat alkujaan aktiivisia Kanadan sosialistisessa puolueessa, joka korosti maskuliinisuutta. Naiset nähtiin edelleen ensisijaisesti kasvattajina ja toissijaisesti työläisinä [5]. Yhteistyö kävi mahdottomaksi ja suomalaiset siirtyivät vuonna 1911 perustettuun Kanadan sosialidemokraattiseen puolueeseen, joka oli edeltäjiään myönteisempi naiskysymyksen suhteen ja kannatti naisten äänioikeutta. Puolue ei kuitenkaan ottanut naisten oikeuksia erityiseksi asiakseen. Moni suomalainen antoi tukensa vuonna 1921 perustetulle Kanadan kommunistiselle puolueelle, jonka näkemys naisasiasta kävi ainakin 1920-luvun aikana paremmin yksiin suomalaisnaisten käsitysten kanssa. (Saramo 2011, 145, 153–159; Kealey 1989, 175–176; Lindström-Best 1989, 205–206.)

Suomalaisten siirtyminen vuosikymmenten vaihtuessa puolueesta toiseen näkyy myös huumorijulkaisujen asenteissa. 1910-luvulla voidaan havaita jonkin verran enemmän asenteiltaan naissukupuolta vähätteleviä ja parjaavia tekstejä. 1920-luvulla on yhä löydettävissä monia naisia epäedulliseen valoon asettavia kirjoituksia, mutta 1930-luvulle tultaessa niiden määrä näyttää hiipuvan. Vaikka naisiin kohdistuva pilkka jonkin verran väheni 1920-luvun loppua kohden, olivat vitsit edelleen ilmaisuiltaan varsin rajuja. Lisäksi aineistossa on mukana yhdysvaltalaisia lehtiä, joiden asenneilmapiiriin ovat vaikuttaneet maan omat vasemmistopuolueet.

Vallanjaon mahdottomuudesta: odotukset naisten aktiivisuudesta haaleilla ja kodeissa

Ei minun akkani sosialistista huoli vaikka perkele olis, sanoi Saari Bessemerissä. (VL 1910 no 18–19, 16.)

Mielikuva sosialismia ylenkatsovista naisista toistuu pilalehtien sivuilla (esim. VL 1910 no 18–19, 2, 16; 1914 no 21, 4). Vitseissä naiset suorastaan kauhistelevat sosialismia, eivätkä sosialistimiehet heitä liioin kiinnosta (VL 1910 no 18–19, 2). Osasyys tällaiseen näkemykseen lienee siinä, ettei siirtolaisnaisten katsottu osallistuvan riittävän aktiivisesti työväenliikkeen toimintaan. Tasa-arvon mukana ajateltiin tulevan myös velvollisuus osallistua (esim. Lindström-Best 1988). Kanadansuomalaisessa *Taistelun viirissä* kirjoitettiin syksyllä 1934, että oli helpompi saada naiset mukaan näyttämöille kuin naisosastoihin ja virkailijoiden tehtäviin (TV 1.1.1934, 48).

Yksi siirtolaisnaisten osallistumista hidastava tekijä oli kaupungeissa elävien ja esimerkiksi piikoina työskentelevien suomalaisnaisten vapaa-aikaa rajoittavat työolot. He käyttivät mielellään vähäisen aikansa suomalaissosialistien ylläpitämällä haaleilla tanssien ja seurustellen omalla äidinkielellään, mutta eivät välttämättä muulla tavoin

osallistuneet. Jotkut olivatkin pahoillaan siitä, että suomalaisnaiset halusivat ”tanssia läpi vallankumouksen” kuten Lindström on asian ilmaissut. Motiivit osallistua eivät siten aina kummunneet aatteen palosta, vaan pikemminkin siitä, että paikallinen työväenyhteisö oli ainoa taho, joka ylipäättään tarjosi siirtolaisille vapaa-ajanvietettä. On kuitenkin muistettava, että saamastaan kritiikistä huolimatta varsin moni nainen oli intohimoinen työväenliikkeen kannattaja. (Lindström-Best 1988, 138–139, 144.)

Naiset halusivat osallistua, mutta asenneilmapiiri teki mukanaolosta hankalaa. 1900-luvun alun kanadalaista vasemmistoa tutkineen Janice Newton mukaan sosialismi oli asenteiltaan voimakkaasti miesten liike ja siksi myös naisen oli oltava miehekäs ollakseen hyvä sosialisti (Newton 1995, 43). Aleks Huhdan mukaan pohjoisamerikkalaisessa työväenliikkeessä – suomalaisessakin haarassa – korostettiin miehistä voimaa. Miesten oli vaikea tunnistaa naisten roolia aktiivisina toimijoina, ja naisaktiivit nähtiin jopa uhkana miehisyydelle [6]. (Huhta 2021, 132, 316–317.) Miehet hakevat hyväksyntää toisilta miehiltä, erityisesti omaan luokkaansa ja rotuunsa kuuluvilta. Niin myös miestyöläiset ovat luoneet siteitä kaltaisiinsa ja nämä suhteet ovat muodostuneet jopa perhesuhteita tärkeämmiksi. Toisaalta myös työläisnaiset viettivät tiiviisti aikaa keskenään. (Baron 2006, 150–152; Ks. myös Kimmel 1996.) Yhdessä työskentely vahvisti kanadansuomalaisten naisten käsitystä omista kyvyistään. Suomalaisten organisoimissa osastoissa ja järjestöissä toimikin naisia monissa eri tehtävissä ja nainen saattoi nousta myös johtavaan asemaan. (Saramo 2011, 145, 151–154.)

Kanadansuomalaisesta Sanna Kannastosta (1878–1968) tuli puhujatilaisuuksien yleisömagneetti. Kun Kannasto luopui kiertävän agitaattorin tehtävästään, nousi esiin kiusallinen ongelma: kanadansuomalaisella työväenliikkeellä oli suuria vaikeuksia löytää ainoatakaan naispuolista puhujaa tilaisuuksiinsa. Toisaalta osallistuessaan naiset saivat osakseen vähättelyä ja ulkopuolelle jättämistä. (Lindström-Best 1988, 151–152.) Asiaan ovat vaikuttaneet mitä luultavimmin myös kiertävän puhujan työhön liittyvät riskit. 1900-luvun alun naisagitaattorit rikkoivat kaikkia aikansa sukupuoli- ja luokkarajoja. He kohtasivat vaaroja, väkivaltaa ja yleistä pilkkaa [7]. (Uusitalo 2013, 64–67).

Sukupuolen asettamia rajoituksia ei osattu aina huomioida ja naisten harteille kaatui ristiriitainen vaatimusten taakka: heidän olisi tullut olla aktiivisia, maskuliinisia sosialisteja, mutta samalla ymmärtää, että yhteiskunnan hoivatyö ja kodin ylläpito olivat nekin heidän vastuullaan. Naisten osallistumista vähättelevien vitsien taustalla on siten merkittävä yhteiskunnallinen tasa-arvo ongelma. Eräässä *Väkäleuan* vitsissä suffragetteja kehoitettiin olemaan menemättä naimisiin, mikäli aikoivat juosta haaleilla ja jättää miehen kärsimään lastenhoidollisesta vaivasta (VL 1910 no 18–19, 14). Kun tiedetään, että *Väkäleuassa* tavattiin pilkata vanhoillisia arvoja ja että naisia kannustettiin osallistumaan, on sivallus pakko ymmärtää niihin miehiin kohdistuvaksi, jotka eivät toivoneet vaimojensa olevan poliittisesti aktiivisia, eivätkä ymmärtäneet minkälaisen uhrauksen kotiin jäivät naiset tekivät. Myös Sanna Kannasto vetäytyi muutamaksi vuodeksi kiertävän puhujan roolistaan ja ryhtyi kotiäidiksi. Myöhemmin kun Kannaston ja hänen kumppaninsa tiet erosivat, hän jatkoi agitaattorina ollessaan poikansa yksinhuoltaja. (Lindström-Best 1988, 151–152.) Jos todellisuus oli tämä naispuhujalle, jolle ei enää myöhemmin löytynyt vertaista suomalaissiirtolaisten

joukosta, mitä se oli niin sanotulle tavalliselle naiselle, jolla ei ollut Kannaston rautaista itsetuntoa ja puhujanlahjoja? Tiedostivatpa työväenliikkeen miehet ongelman tai eivät, syyllistivät pilalehtien lohkaisut toistuvasti suomalaisnaisia sosialismin vieroksumisesta (VL 1910, no 18–19, 2, 16; 1914 no 21, 4).

Taivaassa ei ole inhottavia, piikuutensa rumentamia vanhoja piikoja pitämässä melua ”nais-asioista” (Rotilainen 1914, 121).

Lainaus on Hahlin huumorijulkaisusta *Jumalan karitsat*. Lainaukseen sisältyy oletus, jonka mukaan naisasioita ajavat vain naimattomat vanhat piikat, eivätkä naimisissa olevat vaimot. Kirjoituksellaan Hahl vähättelee naisten ajamia asioita melunpitona ja liittää siviilisäädyn lisäksi naisen ulkonäön osaksi tämän yhteiskunnallista toimijuutta. Siviilisäätö todellakin vaikutti naisten mahdollisuuksiin osallistua. Aviomies, joka nautti puhujana ja naisten oikeuksien julistajana suurta suosiota saattoi jäädä varsin tuntemattomaksi hahmoksi vaimolle, joka jäi työpäivän päätteeksi kotiin hoitamaan lapsia. (Lindström-Best 1988, 144–146.) Vapaudenpuute oli yleinen ongelma myös syntyjään kanadalaisten keskuudessa: perheellisen naisen oli mahdotonta osallistua, kun mies kieltäytyi jäämstä kotiin (Newton 1995, 44). Vaikeuksia oli naamattomillakin naisilla. Suomalaisen kotiapulaisen työnantaja ei välttämättä sallinut työntekijänsä osallistua työväentoimintaan. Yksin haalille kulkeminenkaan ei ollut aina turvallista ja naisten haluttiin pysyvän turvassa kotona. (Stammeier 2022, 61–62, 72–74, 81–82.) Vitsejä yhdistää näköalattomuus sen suhteen, että naisen, oli hän sitten työnantajansa kontrolloima naimaton piika tai kotona lapsia hoitava vaimo, oli usein helpointa siirtyä sivuun ja pysyä kotona.

Vaikka naisten osallistumista toivottiin, haluttiinko valtaa todellisuudessa jakaa? Mitä ajateltiin seuraavan siitä, että nainen pääsisi tasavertaisena mukaan maskuliinisena pidettyyn liikkeeseen ja luopuisi roolistaan perheen ja kodin hoitajana? Tarinassa ”Yhdenvertaisuus” Hahl kuvasi naisen ja miehen välistä järkiavioliittoa. Liitossa vallinnut tasa-arvo kaatuu omaan mahdottomuuteensa, kun sukupuoliroolit kääntyvät pääläelleen ja nainen alkaa käyttäytyä kuin mies. Hän käy töissä ja kylillä, kun mies jää hoitamaan kotia ja lasta. Naisen ja miehen vuorottelevat roolit aiheuttavat lopulta valtavan konfliktin ja tarina saa traagisen lopun, kun pariskunnan lapsi jää heitteille ja menehtyy. (Rotilainen 1913, 105–113.)

Satiiri heijastelee Hahlin ajatuksia, joita hän eritteli myös pamfletissaan *Lihan evankeliumi*. Kyseessä on vakavamielinen teksti ”nykyisestä elämänjärjestyksestä”, jonka loppupuolella Hahl käsitteli näkemyksiään avioliiton sekä perhe-elämän rappiosta. Yhteiselämän seuraus oli katkeruus ja Hahl katsoi, että avioliitossa toisen osapuolen ”persoonallisuus kuoleutuu”. Hän tosin tunnusti, että tämä osapuoli oli pääsääntöisesti nainen, joka oli usein taloudellisesti riippuvainen miehestään ja jonka tiedollinen asema oli tavallisesti heikompi. (Hahl 1914, 79–80.) Hahlin näkemyksiä naissukupuolesta selittänee osittain hänen omaksumansa nietzscheläinen ajattelu, joka näkyy eritoten kyseisessä julkaisussa [8] (esim. Pilli 1985).

Hahlin mukaan perhe-elämän ongelmaksi oli muodostunut naisen yhteiskunnallisen aseman muutos. Emansipaation seurauksena nainen oli alkanut karttamaan hänelle perinteisesti kuuluneita velvollisuuksia. Vaikutukset olivat Hahlin mielestä

rappeuttavia, sillä perheen koossa pitäviä tekijöitä olivat hänen mukaansa olleet lapset, kotitalous ja avioliittosuhteet sekä ”naisen alempi tiedollinen asema”. (Hahl 1914, 73–74.) Hän ei kuitenkaan syyttänyt naisia sivistyksen hankkimisesta vaan tahtoi osoittaa, ettei tietotaitojaan kartuttaneiden naisten ollut enää mahdollista mahtua perinteiseen perhe-elämän muottiin. Hahl ei siten vaatinut naisten palauttamista rooliinsa vaan perhemuodon uudistamista. Jonkinasteista haikeutta mennyttä perhe-elämää kohtaan voidaan hänen kirjoituksessaan kuitenkin havaita:

Kotitalous on ollut ja mennyttä. Kuinka suuri onkaan niiden luku, joille koti on vain siveellisesti välttämätön paha. [...] Eikö miljoonat perheet pyri vapautumaan lapsista niin ettei niitä tehdä ja myöskin niin ettei niitä hoideta, jos vain suinkin on mahdollista päästä sellaisesta. Ja naisen tiedollisuus edistyy nopeasti ja se vaikuttaa voimakkaasti perheessä ja sukupuolisuhteissa vallitseviin siveyskäsitteihin, jotka vuorostaan vaikuttavat nykyiseen perhemuotoon hajoittavasti. [...] Se on todennäköisesti nainen joka tulee voimakkaammin vaikuttamaan nykyisen perhemuodon perinpohjaiseksi hävittämiseksi. (Hahl 1914, 74–75.)

Käyttäessään ilmaisuja ”perhemuodon hävittäminen”, ”välttämätön paha” ja ”lapsista vapautuminen” Hahl tuli osoittaneeksi, mitä mieltä oli uudesta tavasta suhtautua perhe-elämään. Samalla tavoin Suomessakin ajateltiin, etteivät naiset voisi toimia miesten tavoin poliittisesti ilman että jättäisivät samalla perheidensä hoitamisen ja tuhoaisivat siten kansakunnan (Kuusipalo 2011, 84–85). Hahl katsoi, että hänen aikanaan vallinnut rappiollinen moraalinen oli erityisen haitallinen naisille, mutta naiset eivät tätä nähneet, vaan olivat itse sen kiivaimpia puolustajia. Hahl ei jättänyt ilkkumatta naisia näiden ”kyynelvirroista” ja ”tuhansista pyhistä suuttumuksista”, joiden avulla he olivat puolustaneet itselleen epäedullista asiointilaa. (Hahl 1914, 77.)

Naisten emansipaatio, tasa-arvon kehittyminen sekä naistyöläisten ottama paikka työmarkkinoilla ovat merkinneet miehille tietynlaisia kriisiä. Heidän asemansa perheen päänä on horjunut. (Esim. Anttila 2000, 138.) Tuo kriisi näkyy Pohjois-Amerikan suomalaisissa pilalehdissä sekä Hahlin henkilökohtaisessa ajattelussa, jossa on havaittavissa haluttomuutta myöntää naisille yhteiskunnallista valtaa:

Iki-naiseus” vetää meitä miehinä alaspäin; se haluaa kuolettaa kokonaan meidän tahtomme ja painaa meidät ihmisinä ja myöskin kansalaisina täydelliseen naaraisten yhteiskunnallisen vallan alle [...] (Rotilainen 1914, 99).

Käsite ”naaras”, jota käytetään puhuttaessa naisista, viittaa eläimellisyyteen. Sen sijaan miehiin viitataan ihmisinä. Satiirin kautta Hahl maalasi kuvaa naisista viekkaina vallanpitäjinä, jotka ”-- todellisuudessa hallitsevat mailmaa, hallitsevat kyyneleillensä, vehkeillensä ja ruumiinsa kiihotusvoimalla.” Jotkut miehet mielistelivät Hahlin mukaan naisia, sillä he pelkäsivät loukata näitä ja tulla sen seurauksena suljetuksi ulos naisten maailmasta. (Rotilainen 1914, 97.) Hahl liitti naisten valtaan manipuloivat kyyneleet ja seksuaalisen viettelysvoiman. Samankaltaista synkkää ja eläimellistä kuvaa naisten vallasta piirtää myös *Väkäleuan* vitsi hyönteisten raadollisesta maailmasta.

Naarashyönteisten kerrottiin surmaavan valittunsa kilpakosijat ja lopulta myös sen, joka oli päässyt parittelemaan. (VL 1910 no 21, 7–8.) Vitsi piilee siinä, että hyönteisnaaraiden käytöksen katsottiin heijastelevan naisten toimintaa ihmismaailmassa:

Jos tätä hyönteisnaarasten menettelyä vakavasti ajattelee ja muistaa, että kaksijalkaiset naarakset voisivat tehdä samoin, niin eipä tee mieli myöntämään naisille valtaa (VL 1910 no 21, 8).

Vitsi kuvaa naiset hyönteisten tavoin primitiivisesti oikullisiksi ja vaarallisiksi. Kiinnostava yksityiskohta on kuitenkin ilmaisu ”myöntää valtaa”, joka implikoi käsityksestä, että yhteiskunnassa todellinen valta oli miehillä ja vain heidän myöntymyksestään sitä voitaisiin jakaa myös naisille. Hahlin mukaan vallan jakamisessa miesten ja naisten välillä oli lopulta kyse taistelusta:

Kansanvaltaisuuden saavutettua tarkoituksensa, työväenluokan valtaan noustua [...] samaan aikaan varsinaisesti alkaa taistelu miehen ja naisen välillä yhteiskunnallisesta vallasta. (Hahl 1914, 80.)

Yllä oleva lainaus muistuttaa Bebelin näkemystä siitä, kuinka työväenluokan voitettua alkaa myös miehen valta suhteessa naiseen murtumaan. Merkittävä ero on kuitenkin siinä, että Hahl puhui valtataistelusta sukupuolten välillä, kun taas Bebelin mukaan työväenluokan vallasta alkaisi ”’Kulta-aika’ josta ihmiset ovat uneksineet vuosituhansia” ja samalla ”luokkaherruus loppuu ainaiseksi ja sen mukana miehen valta naiseen nähden.” (Bebel. 1907, 284–285.) Hahl näki saman lopputuloksen, mutta ei pitänyt sitä Bebelin tavoin positiivisena muutoksena.

Aineisto osoittaa, kuinka naisten toimijuus työväenliikkeessä ja yhteiskunnallisesti merkittävässä rooleissa erotettiin miesten vastaavasta. Naisten katsottiin vieroksuvan sosialismia sekä aktiivisuutta vaativia virkoja, mutta samalla heidän osallistumisensa ja vallankäyttönsä asetettiin pilkanalaiseksi. Naisten valta esitettiin joko vaarallisena ja rappeuttavana tai naurettavana. Tällainen nauru on ollut poliittista naurua, sillä se on asettanut naisten kyvyt ja motiivit vallanpitäjänä kyseenalaisiksi.

Petollinen nainen ja vaarallinen vaimo: naissukupuoleen liitetyt epämiellyttävät ominaisuudet

Miehet ja naiset ovat sotineet kautta aikain ja ilman sotaa julistamatta, sanoi Riku Kautto kun Europan sodasta puhuttiin. (VL 1914 no 21, 4.)

Yllä oleva lainaus on vuonna 1914 *Väkäleuassa* julkaistu sutkautus naisten ja miesten välisestä dynamiikasta: suhde on sotatilaan verrattavissa oleva konflikti. Vitsi ei ole ainoa laatuaan, vaan samankaltainen narratiivi sukupuolten riitaisasta yhteiselosta on nähtävissä muissakin julkaisuissa (esim. Lap. 1914 no 21, 8; 1918 no 14, 1). Ajatusta sukupuolten yhteentörmäyksestä vahvistaa myös Hahlin huumorijulkaisu *Agitaattori Rähäsuu*, jonka elämänohjeissa miehen ja naisen onnellista yhteiseloä kuvattiin mahdolltomuudeksi (Rotilainen 1913, 68). Naisen yhteiskunnallisen vallan lisäksi naurunaihetta löydettiinkin kodeissa vallinneesta ”akkavallasta”:

Ai ikikurja maailma / kun akkavallan aikana / on kärsinyt, on rukoillut,
/on kiroillut, on huokailut –. / Vaik’ kuinka ois, akkavalta / se rikki vaan
nyt murretaan / ja miehet kaikki toimimaan / me uljahana astutaan. (VL
1910 no 21, 6.)

Edellä lainatussa huumorilaulussa käydään taisteluun akkavaltaa vastaan ja jälleen miehen ja naisen välinen dynamiikka vertautuu sotatilaan. Sävy muistuttaa lauluja, jotka kertovat työläisen ja kapitalistin välisestä taistelusta. Avioliittoon liitetystä ”naisten sortovallasta” kertoo myös *Lapatossussa* julkaistu laulu ”Miesten marssi”, joka oli osoitettu pian naimisiin menevälle miehelle. Laulussa naiset asetettiin lahtarin rooliin, jota vastaan punaiset miehet nousivat. (Lap. 1918 no 10, 9.)

Tarinat tuottavat mielikuvaa avioliiton onnettomuudesta ja pilalehtien vitseissä mieshahmot suorastaan pakenevat pakkomielteisiä vaimoehdokkaita. Tästä kertoo lyhyt tarina miehestä, joka pelastaa naisen hukkumasta oman henkensä vaarantaen, mutta juoksee rannalle päästyään välittömästi pakoon, koska pelkää, että pelastettu nainen tahtois hänen kanssaan naimisiin. (VL 1910 no 18–19, 10.) Kuolemaakin enemmän mies pelkää siis avioliittoa. Tosiasiassa suomalaisnaiset eivät olleet ehdottomia avioliiton suhteen. Naiselle avioliitto olisi tarkoittanut itsenäisyydestään luopumista ja siispä osa heistä valitsi vapaan rakkauden ja sitoutumattomuuden. Työväenyhteisön sisällä oli myös hyvin tyyppillistä elää avioliitonkaltaista elämää ilman kirkollista vihkimistä [9]. (Anttila & Pollari 2009, 129–131).

Avioliittoa kuvattiin jopa hengenvaaralliseksi instituutioksi, jossa vaimo oli tyranni ja mies altavastaaja. Naisia, erityisesti vaimoja esitettiin väkivaltaan taipuvaisina hahmoina (esim. Lap. 1918 no 14, 11; 1919 no 23, 12; Pun. 1922 no 23, 2; 1923 no 8, 5.; 1927 no 7, 9). Heilastelun myötä naisen luonnehdittiin muuttuvan ”ämmäksi, saatanaks’ ja sarvipääks’” (Pun. 1925 no 12, 5), ja avioliitosta ajateltiin koituvan lähinnä murhetta ja kärsimystä (Pun. 1923 no 5, 2; 1928 no 23, 3; 1929 no 20, 10). Eräessä *Väkäleuan* vitsissä nainen lupaa uskollisesti lievittää miehen suruja ja huolia. Mies ihmettelee, että eihän hänellä ole sellaisia, johon nainen vastaa tarkoittavansa sitä aikaa, kun he joskus ovat naimisissa. (VL 1910 no 7, 4.) Naisen sanat ovat kuin uhkaus henkisestä väkivallasta, jota mies tulisi avioelämässään kokemaan. Myös Hahl kuvasi kirjoituksissaan avioliittoon pakkomielteisesti suhtautuvia naisia (esim. Hahl 1927, 70–72) sekä naisten harjoittamaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Tarinassa ”Vapaarakkautta Iisalmella” vaimon harjoittama väkivalta menee tavanomaista kurinpitoa pidemmälle. Mies kyllästyy naiseen ja haluaisi tästä eron, mutta vaimo pieksee miehensä ja käyttää sellaista henkistä väkivaltaa, että lopulta mies tappaa itsensä. Nainen ei opi tarinassa mitään vaan ottaa uuden miehen, jota hallitsee aivan samoin kuin edellistään. (Rotilainen 1914, 112–113.) Tarinan mies on nurkkaan ajettu reppana, joka ei näe muuta ulospääsyä, kuin kuolema.

Väkivaltaan, sotatilaan ja paholaiseen viittaavat vitsit tuottavat naisesta kuvaa vihollisena ja antavat ymmärtää, ettei siirtolaismiehen olisi edes kannattanut tavoitella avioliittoa. Pohjoisamerikkalaisissa suomalaislehdissä julkaistiin kuitenkin varsin tiuhaan naimailmoituksia, joista tehtiin myös pilaa. Nimimerkki ”Arka mies” kirjoitti kokemuksistaan naimailmoituksen julkaisemisen jälkeen. Pettymys oli suuri, kun kirjeitä ei ensin kuulunut ja lopulta ne kaksi vastausta, jotka mies sai, osoittautuivat

laaduttomiksi. Ensimmäiseksi häntä oli lähestynyt lihava maalainen juoppo, jonka kirjettä vastaanottaja kuvasi ”aivan vastenmieliseksi”. Toisen kirjoittajan virhe oli olla väärällä tavalla säästäväinen ja kertoa tulleen kutsutuksi ”Tallukka Majjaksi” sekä kysyä oliko naimilmoituksen laatija kenties juoppo. Arka mies punnitsi vaihtoehtojaan ja totesi lopulta menettäneensä naimishalunsa kokonaan. (VL 1910 no 7, 5–7.)

Teksti on mitä luultavimmin sepitetty ja sävy on ilmiselvän itseironinen, sillä kirjoittaja muun muassa selittää vastausten puutetta sillä, että kirjeet ovat painuneet meren pohjaan uponneen laivan mukana. (VL 1910 no 7, 7.) Tästä huolimatta kirjoitus tuottaa kuvaa omituisesti käyttäytyvistä, epätoivoisista ja vastenmielisistä naisista, jotka tuhlaavat vaimoa etsivän miehen aikaa kirjeillään. Vaikka pilkka osuu terävästi naissukupuoleen, sivaltaa se samalla myös miehiä heidän kaksinaismoralismistaan. Nämä etsivät puolisoa, valittavat yksinäisyyttään, mutta eivät kuitenkaan kelpuuta ketään, ikään kuin miesten yksinäisyys ei johtuisi muusta, kuin siitä että tarjolla olevat naiset ovat kelvottomia.

Tarinassa nousee esiin alkoholin käyttö, jota pidettiin naiselle epämiellyttävänä tapana. Ajan hengen mukaan naisen kuului olla kunnollinen siinä missä mies sai päihtyä melko rauhassa (Uusitalo 2013, 58). Tietyt teot, kuten juopottelu, kiroilu ja uhkapelaaminen ovatkin perinteisesti määritelty naisille sopimattomiksi, mutta miehille ne sitä vastoin ovat olleet miehuuteen sisältyviä sukupuolitekoja (Baron 2006, 154.) Romaanissa *Maansa hylkimiä* esiintyy monia humaltuneita mieshahmoja, mutta erityisen inhoten kuvataan, kuinka Ihalempistä oli tullut ”lihavaksi pöhöttynyt ja vahvasti humalassa oleva nainen” (Hahl 1927, 181). Viinaan meneviä naisia ivattiin lisäksi tekopyhydestä, sillä samalla, kun nainen kävi kirkossa ja lahjoitti kolehtiin, tuhlassi hän varojaan alkoholiin (VL 1910 no 18–19, 16). Alkoholi oli tietysti myös miesten ongelma, mutta naisen seurassa juomista pidettiin erityisen paheellisena, vaikkakin sitä paheksunnan lomassa tehtiin (VL 1914 no 21, 8). Suomalaisnaiset ja viina eivät olleet harvinaisen yhdistelmä Pohjois-Amerikassa. Muista siirtolaisyhteisöistä poiketen suomalaisille oli hyvinkin tyypillistä, että naiset tekivät kauppaa alkoholilla ylläpitämässään kapakoissa. Vaikka sosialistipiireissä yleisesti vastustettiin alkoholinkäyttöä, olivat kapakat keskeinen osa suomalaisyhteisöä. Viinanmyynnistä moni suomalaisnainen sai nopean ja tarpeellisen elannon ja kuten prostituutioon, alkoholin kaupusteluunkin ryhdyttiin usein olosuhteiden pakosta. Monet kyseisen ammatin harjoittajista olivat leskiä tai lapsensa yksin elättäviä naisia. (Lindström 1991, 162, 165, 168–170.)

Kukkasia kullalle ja rukkasia muille. Nimiä ei ilmoiteta ämmille isosuille.
(VL 1910 no 21, 3.)

Kuten yllä oleva lainaus humoristisesta naimilmoituksesta osoittaa, tuottivat pilalehtien kirjoitukset kuvaa juoruilevasta ja epäluotettavasta naisesta. (VL 1910 no 18–19, 2; 1914 no 21, 8; 1915 no 2, 3; Pun. 1925 no 14, 10). Juoruilevan luonteen lisäksi naissukupuolen ominaisuuksiin liitettiin uskottomuus, ailahtelevaisuus ja pinnallisuus. Vitsien naiset vaihtoivat puolisoa siinä missä hiusväriäkin, olivat uskollisia vain ”miehensä rahakukkarolle” ja leskiksi jääneetkin suorastaan saalistivat uutta uhria. (Rotilainen 1914, 99; VL 1915 no 2, 7; Pun. 1926 no 11, 3.) Pilalehtien käsitys naisista oli niin petollinen, että mustasukkaisuuden välttämiseksi neuvottiin ottamaan ”niin tuiki ruma ja vastenmielinen ämmä, että jokaista sivullista jo sen

nähdessään alkaa oksettaa” (Pun. 1925 no 3, 10). Toisaalta naisen, ainakaan itseään tarjoavan, ei olisi saanut olla miehen silmissä ruma:

Saakelin tunkeilevia ovat täällä akat! Jos tuollainen lutka olisi edes ihmisen näköinen, mutta sehän on pelkkää luuta ja nahkaa ja koivet kuin kurjella. Naamataulukin on ihan kuin seitsemän kuolemansyntiä! (Pun. 1934 no 23, 15.)

Oheinen lainaus on esimerkki siitä, millä tavoin pilalehdissä ruodittiin naisten ulkoista olemusta. Naisen ulkomuotoa on arvioitu huumorin varjolla hyvinkin rajuihin sanankääntein ja annettu ymmärtää, ettei ruman naisen tulisi edes lähestyä miestä. Tarinoiden naishahmot olivat miehen katseen alla usein liian lihavia, laihoja tai muutoin ulkomuodoltaan epämiellyttäviä. (esim. VL 1910 no 18–19, 16; 1914 no 19, 3; 1914 no 21. 8; Pun. 1924 no 15, 5). Naisen ulkonäköä kommentoi ivalliseen sävyyn myös Koskis-Kallen laulu ”Haalilla on tanssit”. Laulun tunnelma kiihtyy sen edetessä ”kiimaiseen temmellykseen” saakka. Tanssin käydessä hurjemmaksi naiset riisuvat yltään epämuikavat vaatteet paljastaen rintansa ja lopulta kaikki ehostus on tiessään, kun valetukat ja tekotissit irtoavat paikoiltaan ja maalitkin valuvat pitkin kasvoja. (KK, Haalilla on tanssit.) Kaiken hauskuuden ja hurman keskellä naiset paljastuvatkin epäviehättäviksi:

Nuo piikaset kaunokaiset, / Ovat tanssin aikana luhistuneet, / Saaneet piirtehet rumanlaiset. / Ovat poskilta punat hajonneet, / Hien, maalin mukana menen / Ja tukatkin puoliksi kadonneet, / Ei ”kauniita” oo he kuin ennen. / (KK, Haalilla on tanssit.)

Miehen näkökulmasta naisen paljastuminen rumaksi on petos, joka saa kirjoittajan jopa ”suutuksiin”. Toisaalta naisella on ollut velvollisuus olla kaunis, toisaalta hänen ehostautumistaan on pilkattu (esim. Pun. 1930 no 19, 5.) ja hänen todellinen ulkomuotonsa paljastettu kuin pahimman luokan huijaus. Naisen ulkonäköönkin liittyvä pilkka johdattelee jälleen saman lopputuleman äärelle: nainen on petollinen.

Työväenluokan seksuaalinen huumori on ollut yksi väline rakentaa maskuliinista identiteettiä ja lujittaa miesten välisiä suhteita työpaikoilla (Baron 2006, 152). Pilalehdissäkin naisen petolliseksi kuvattu luonne liitetään monessa kohtaa seksuaalisuuteen. Tämä nousee esiin *Väkäleuan* versiossa syntiinlankeemuksesta, jossa lemmenkipeä Eeva pettää Aatamia Lusiferuksen kanssa. Jumala suuttuu Eevalle, kutsuu tätä lutkaksi ja soimaa Aatamia, joka ei ollut vahtinut hänelle ”uskotun heikomman astian” tekemisiä paremmin. Hän käskee Aatamia poistumaan paratiisista ja ottamaan ”porton” mukaansa. (VL 1910 no 2, 4.) Kirjoitus pilkkaa Raamatun kertomusta tekemällä siitä riettaan. Roisimman käsittelyn saa kuitenkin nainen, joka toimii syntisen luonteensa mukaisesti, sillä tarinassa Lusiferus ei viettele Eevaa, vaan Eeva Luciferuksen. Tämä näkökulman valinta kertoo jotain siitä, millainen voima naisen viettelyllä katsottiin olevan ja millaiseen naisen yliseksualisointiin pilalehdissä kallistuttiin. Samalla tavoin kuin naishahmoihin romaanissa *Maansa hylkimiä*, liitetään Eevankin toimijuuteen tietoinen väärintekeminen.

Tietoisesta petoksesta tarinoi myös Koskis-Kallen laulu ”Jouluvirsi”, joka noudattelee jouluevankeliumin juonta ja pilkkaa niin ikään Raamatun kertomusta. Tarinan Jooseppi

ja Maija ovat kihloissa, mutta Maijan tullessa raskaaksi Jooseppi haluaisi purkaa kihlauksen, sillä hän tietää, ettei voisi olla lapsen isä. Maija ja hänen tukenaan olevat naiset väittävät hätävalheena Pyhän Hengen käyneen hetken makaamassa Maijan päällä ja hölmönä miehenä Jooseppi uskoo tarinan. (KK, Jouluvirsi.) Laulun naiset ovat kaikki valmiita valehtelemaan Maijan eduksi.

Työväenhuumorissa esitettyjen naishahmojen yhdistävinä ominaisuuksina voidaan nähdä yliseksuaalisuus, epäluotettavuus ja petollisuus. Lisäksi naiset pitävät yhtä ja auttavat toisiaan petoksessa. Miehiä sen sijaan kuvataan hyväuskoisina ja höynäytettävänä hahmoina ja pääosin uhreina. On mielenkiintoista, että naisiin kohdistuva pilkka suuntautuu pääasiassa naissukupuoleen yleisesti, kun taas miehiin kohdistuva pilkka on usein henkilöön menevää [10]. Nainen on ollut miehen näkökulmasta haluttava, mutta samalla vaarallinen mysteeri. Nämä teemat ovat olleet suosittuja ja yleisiä aiheita taiteessa ja kirjallisuudessa eri yhteiskunnissa ja eri aikakausina. Naisista on haluttu muodostaa miesten fantasioille perustuva mystinen, käsittämätön ja vieras olento. Seksuaalinen nainen on nähty häpeämättömänä, moraalinsa menettäneenä ja luonnostaan väkivaltaisena nymfomaanina. (Dijkstra 1986, 250, 401.)

Naisen yhteiskunnallisen aseman luonne ja niin sanottu taipumus petokseen askarruttivat Hahlia. Hän ikään kuin väitteli aiheesta humoristisessa tarinassaan ”Kaksi puhetta naisasiasta”, jossa minäkertoja kuvailee kahta täysin vastakkaista puhetta naisen asemasta ja olemuksesta. Molemmat puhujat ovat miehiä. Ensimmäinen puhuja asettuu niin sanotusti naisten puolelle ja toinen heitä vastaan. Kertoja itse asettuu jälkimmäisen puhujan kannalle:

Ensimmäistä puhujaa sanottiin ”vapaamieliseksi”, toista ”vanhoilliseksi” [...] vaikka minusta tuntui se järjestys nurinkuriselta, mutta mailma joka kaikki asiat parhaiten tietää, oli sen naistensa kautta niin päättänyt ja sentähden sen täytyi niin olla. (Rotilainen 1914, 87.)

Ensimmäinen puhe on kirjoitettu naissukupuolta ylistäväksi. Se katsoo naisten olevan siveellisiä ja hienotunteisia, toisin kuin ”karkeat miehet”. Puhuja soimaa kaunokirjallisuutta, jossa naista kuvataan ”kavalaksi viettelijäksi ja pettäjäksi ja melkeinpä suorastaan miesten raiskaajaksi”. Puhujan kerrotaan hakeneen katseellaan vaimon hyväksyntää puheen lopettamiseksi (Rotilainen 1914, 89–91). Hänestä rakennetaan pilkallista kuvaa naisten mielistelijänä ja epämaskuliinisena miehenä. Seuraavan puheenvuoron sävy on päinvastainen. Tämä puhuja haastaa naiskuvaa, jossa ”naiset ovat melkein poikkeuksetta vieteltäviä, vieteltyjä ja petettyjä kyynelsilmäisiä nukke-enkeleitä, jotka ovat aivan kuin sitä varten että miehet heitä suvaitsisivat vietellä ja pettää.” Sen sijaan näkemys naisista halpamaisina viettelijöinä tuo puhujan mukaan kaivattua vaihtelua käsityksiin naissukupuolesta. (Mts. 93.) Kirjoitus asettaa naiset jälleen alistajan ja miehet uhrin rooliin:

He [naiset] ovat jo aikoja sitte tehneet heikkoudestansa ja hellyydestänsä mahtavan siveellisen sekä laillisen puolustusaseen. Siitä on tullut suojamuuri, jonka takana naiset ovat varmassa turvassa, kutomassa juoniansa, Mitenkä he parhaiten voisivat miehiä pyydystä, alistaa ne

palvelemaan vain heidän tarkoituksiansa ja imeä heidän elinvoimansa viimeiseen pisaraan. (Rotilainen 1914, 93–94.)

Pahimmillaan nainen on puhujan mukaan myös raiskaaja. Ja vaikka nainen ei voi olla raiskaaja täysin samanlaisessa merkityksessä kuin mies, raiskaa nainen puhujan mukaan viettelemällä, vetämällä huomion itseensä ja kiihottamalla miehen vaistojaan viettäväksi. Nainen laittaa miehen lupaamaan hänelle asioita, joita tämä ei normaalioloissa lupaisi. Puhuja haluaa myös huomauttaa, että jos nainen kykenisi samanlaiseen fyysiseen raiskaukseen kuin mies, ei häntä mikään estäisi niin tekemästä. (Rotilainen 1914, 95–96.) Kirjoittaja antaa jonkinlaista osviittaa siitä, mistä näin synkät näkemykset naissukupuolesta kumpuavat. Hän ei suoranaisesti syytä naisia, vaan epätasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa miehen on mahdollista etsiä luonnollisen tarpeen tyydyttäjää, kun taas naisen on etsittävä sen lisäksi myös yhteiskunnallisen tarpeen tyydyttäjää (Mts. 94, 97). Satiirissaan Hahl koetti ikään kuin selittää naisen petollista toimintaa kirjoittamalla, ettei se ole sisäsyntyinen ominaisuus vaan yhteiskunnan tuotos:

Ollakseen nykyisessä yhteiskunnassa kunniallinen nainen, on hänen hankittava itsellensä virallinen parittaja ja lapsillensa laillinen isä. Ja hän hankkii sen . . . tiukimmassa tapauksessa poliisin avulla. (Rotilainen 1914, 95.)

Hahl tunnusti naisen heikon yhteiskunnallisen aseman, joka hänen mukaansa johti siihen, että naisen oli välttämätöntä juonitella. Satiiri enteilee vahvasti yli vuosikymmen myöhemmin julkaistua romaania *Maansa hylkimä*, jossa tarinan mieshahmoja ollaan viemässä vihille poliisin saattelemina. Romaani on Arja Pillin mukaan joiltain osin omaelämäkerrallinen (Pilli 1985, 12), mutta tietoa siitä, oliko Hahlilla itsellään näin surkeita kohtaamisia naisten kanssa ei käsittääkseni ole. Hahl ei ainakaan jäänyt itse vaille naiskumppania, sillä hänellä oli kuollessaan puoliso ja yksi lapsi [11].

Huumorin kautta on tehty eroa mies- ja naissukupuolen välillä ja lopputulos on ollut naissukupuolta toiseuttava. Toiseuttamisella (*othering*) tarkoitan sitä, kuinka naissukupuoli on eriytetty ja tehty vieraaksi omassa yhteisössään (esim. Löytty 2005). Maskuliinisuus on eräänlainen vuorovaikutuksellinen performanssi. Miehet todistavat toisilleen miehuuttaan ja vakuuttavat siten kuuluvansa ryhmään, jonka ulkopuolelle muun muassa naiset jäävät. (McGinley 2013 800–801.) Työväenluokan miehinen nauru on ollut osa maskuliinisuuden performanssia, jolla tehdään eroa toisiin, tässä tapauksessa naisiin. Työväenluokkaisten miesten pilkallinen huumori kohdistui myös keskiluokkaihin miehiin. Heidän lihasvoimaa vaatimatonta työtään, vartaloitaan ja pukeutumistaan ivattiin ja heidän ajateltiin olevan naisellisia. (Baron 2006, 149.) He olivat työväenluokkaisen voimakkaan miehen vastakohta. On kiinnostavaa, että Hahl ja sosialististen pilalehtien toimittajat, jotka eivät tehneet työtä lihaksillaan ja muistuttivat siten enemmän keskiluokkaista miestä, käänivät pilkallisen katseensa heikompana pitämäänsä naissukupuoleen.

Lopuksi: työväenyhteisön tuottama naisen pilakuva

Pohjois-Amerikassa 1900-luvun alussa vaikuttaneen suomalaisen työväenyhteisön miesten toimittamat ja miesyleisölle suunnatut pilalehdet, Moses Hahlin teokset sekä Koskis-Kallen huumorilaulut ovat tuottaneet epäedustavaa ja toiseuttavaa kuvaa naissukupuolesta. Naisten on odotettu osallistuvan aktiivisesti työväenliikkeen toimintaan, mutta liikkeen maskuliinisuutta korostava ilmapiiri on tehnyt osallistumisesta vaikeaa. Miehisen naurun kautta naisesta on tehty vastustaja, jonka kanssa on taisteltu kuin työläinen kapitalistia vastaan. Nainen on kuin ulkopuolelta tuleva tekijä, joka saattaa syrjäyttää miehen normaalilta paikaltaan. Tässä nousee esiin osin naisen emansipaatiosta johtuva miessukupuolen kokema kriisi oman asemansa tulevaisuudesta.

Lähdeaineiston teksteihin on ikuistettu naisen muotokuva, pilakuva, joka ilkkuu naisiin liitetuille epämiellyttävinä pidetyille ominaisuuksille. Työväenhuumorissa on käytetty nykylukijan näkökulmasta rajuja ilmauksia kuten ”lutka”, ”portto”, ”ämmä” ja ”akka”. Naisten osallisuutta on vähätelty, heitä on kuvattu petollisiksi, epäluotettaviksi, väkivaltaisiksi ja vaarallisiksi olennoiksi, joiden yliseksuaalinen olemus vei naiivin miehen turmioon. Naisella on ajateltu olevan seksuaalinen ylivalta miehiin nähden ja heidän on kuvattu manipuloivan itkullaan ja viehätysoimillaan. Huumorissa korostuu miehen syyntakeettomuus ja naisen tietoinen petollisuus. Nainen on kuvattu erityisesti Hahlin teksteissä heikompana aineksena, jonka tiedollinen kehitys ajoi yhteiskunnan rappioon. Merkittävää on, että naisen epämiellyttäviä ominaisuuksia ja vaarallista valtaa esiin nostamalla on samalla tehty eroa naisen ja miehen välillä: se, mikä sisältyy naiseuteen, ei sisälly miehuuteen.

Nauru luo yhteenkuuluvuutta, mutta se myös sulkee ulkopuolelle. Työläisnaisillakin on ollut oma naurunsa, mutta se on jäänyt jokseenkin näkymättömiin, ja miehisen naurun taakse se jää tässäkin artikkelissa, naisten ollessa tekijöiden sijaan pilkan kohteita. Huumorikirjoitusten suhtautuminen miessukupuoleen on vahvan itseironinen ja paikoin hyvinkin ivallinen. Vitseissä mies on usein yksinkertainen, vähän hölmökin, nainen puolestaan vaativa ja monimutkainen. Toisaalta mies on myös taistelija, jonka on selvittävä viekoittelevan naisen tai pahan vaimon kynsistä. Tarkempi selostus siitä, millaista mieskuvaa Pohjois-Amerikan suomalaisen työväenliikkeen julkaisut ovat tuottaneet vaatisi oman tutkimuksensa.

Artikkelissa analysoidut kuvakset naissukupuolesta eivät olleet työväenyhteisön ainutlaatuisia huomioita, vaan samankaltainen naissukupuoleen kohdistuva pilkka ja toiseuttaminen ulottuivat muillekin yhteiskunnan alueille. Suomalaiseen työväenyhteisöön kuulunut toimittajien ja kirjoittajien piiri Pohjois-Amerikassa on kuitenkin omalta osaltaan vahvistanut yleismaailmallisia mielikuvia. Sen erityispiirteinä voidaan mainita pohjoisamerikkalaisten naisten oikeuksien hämmästy. Käsitys siirtolaisnaisen aseman ylivertaisuudesta voidaan asettaa kyseenalaiseksi, kun huomioidaan sukupuolen tuomat monet rajoitukset muun muassa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Satiiri ja pilailumielessä kirjoitetut tekstit hyödyntävät kärjistyksiä ja liioittelua. Nämä kirjoitukset ovat kuitenkin asettaneet naissukupuolen naurunalaiseksi ja siten vaikuttaneet naisten uskottavuuteen ja mahdollisuuksiin toimia yhteisössään. Naisiin kohdistuva pilkka on mitätöinyt heidän ajamiaan asioita, se on ollut ulossulkevaa ja jättänyt ymmärtämättä naisen aseman

tuomat rajoitukset yhteiskunnallisessa toiminnassa. Pilkka on ollut omiaan työntämään työväenliikkeen naisjäseniä oman yhteisönsä marginaaliin.

FM, väitöskirjatutkija Tanja Juuri, historia, Tampereen yliopisto. Väitöskirjassaan hän tutkii kanadansuomalaisten siirtolaisyhteisöjen monipaikkaisuuden kokemuksia 1900-luvun alkupuolella.

Viitteet

[1] Yksi merkittävä motiivi työläisnaisten aktivoimiselle oli, ettei heidän haluttu liittyvän ylempiluokkaisten naisten organisoimiin naisyhdistyksiin (Lyytikäinen 1973, 4–6; Uusitalo 2013, 147).

[2] Olen päätellyt Taulapäänäkin tunnetun Koskis-Kallen laulujen olleen suosittuja niistä kirjeistä, joita Canadian Suomalaisten Arkisto (Finnish Canadian Archives) sai etsiessään runoilijan teoksia kokoelmiinsa 1940-luvun lopulla. Canadian Suomalaisten Arkiston perusti Canadian Suomalainen Järjestö (CSJ) Sudburyssa vuonna 1947 (Laine, 1987). Nykyään jo lakkautettu arkisto sisältyy CSJ:n kokoelmiin Ottawassa.

[3] Naisiin kohdistuva kielenkäyttö on samankaltaista saman aikakauden suomalaisissa julkaisuissa kuten Kurikassa (1904–1954) ja Tuulispäässä (1903–1957).

[4] Vuonna 1931 Kanadassa elävistä suomalaisista 42 % oli naisia. Suomalaismiesten ahdinkoa kumppanin etsinnässä syvensi entisestään se, että he solmivat liittoja mieluiten vain toisten suomalaisten kanssa. Naiset valitsivat miehiä useammin muun kuin suomalaisen puolison. Osasyynä oli luultavasti se, että asettuessaan kaupunkeihin naiset herkemmin kohtasivat muitakin etnisiä ryhmiä. (Lindström-Best 1988, 62–64; Lindström 1991, 49, 88–97.)

[5] Suomalaisosasto sai emopuolueelta jopa moitteita liiallisesta keskittymisestä naisasiaan sekä erillisten naisosastojen sallimisesta (Newton 1995, 42).

[6] Vaikka suomalaisnaiset kohtasivat monia haasteita muun muassa kielen, luokan ja sukupuolensa vuoksi, nauttivat he silti valkoisuuden ja usein myös kristillisyyden tuomasta etuoikeudesta (Saramo 2017, 63).

[7] Heitä pilkkasi eritoten ylempi sosiaaliluokka, joka piti agitaattorina esiintymistä sopimattomana ja epäsiiveänä toimena naiselle (Uusitalo 2013, 64–67).

[8] Nietzschen ongelmallisena pidetystä naiskäsituksesta ovat kirjoittaneet mm. Frances Nesbitt Opper (2005) ja Leila Haaparanta (1986). Hahl esitteli laajasti muitakin aikansa poleemisia aiheita suomalaiselle työväenluokalle Pohjois-Amerikassa mukaan lukien eugeniikkaa (Huhta 2021, 99–100).

[9] Suomessa hyväksyttiin siviiliavioliitot pian itsenäistymisen jälkeen, mutta Kanadassa asia vei pidempään, siitäkin huolimatta, että Pohjois-Amerikan radikaalit feministit kannattivat vapaata rakkautta (Lindström 1991, 108–110).

[10] Matti Kurikka on esimerkki miehestä, johon kohdistui paljon pilkkaa niin Suomessa kuin Pohjois-Amerikassakin.

[11] Tiedot on poimittu artikkelista, jossa ilmoitetaan Moses Hahlin kuolemasta (SS 29.11.1928, 3).

Lähteet

Arkistolähteet

Library and Archives of Canada

Finnish Organization of Canada

KK Koskis-Kallen laulukokoelmia (Mg28 V46 Vol 90, File 37)

Lehdet

Lap. Lapatossu

Pun. Punikki

VL Väkäleuka

Ai. Aika: the only Finnish newspaper in Canada

SS Suomen Sosialidemokraatti

TV Taistelun viiri: Canadian suomalaisten työläisten ja farmarien syysjulkaisu

Aikalaiskirjallisuus

Bebel, August. 1907 [1904]. *Nainen ja sosialismi*. Kotka: Kymnlaakson työväen sanomalehti- ja kirjapaino-osuuskunta.

Hahl, Moses. 1914. *Lihan evankeliumi: Moraalin arvostelua*. Fitchburg, Massachusetts: Suomalainen Sos. Kustannusyhtiö.

Hahl, Moses. 1927. *Maansa hylkimiä: Romaani Amerikan suomalaisista*. Fitchburg, Massachusetts: Suomalainen Sos. Kustannusyhtiö.

Rotilainen, Hijoppi 1913. *Agitaattori Rähäsuu: Juttuja 2*. Port Arthur, Ontario: Työkansan kustannusyhtiö.

Rotilainen, Hijoppi 1914. *Jumalan karitsat*. Port Arthur, Ontario: Työkansan kustannusyhtiö.

Kirjallisuus

Anttila, Anu-Hanna & Pollari, Mikko. 2009. Suitsittu seksuaalisuus. Teoksessa *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuvitus vuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*, toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Mikko Pollari, Pekka Rantanen & Petri Ruuska, 111–137. Tampere: Vastapaino.

Anttila, Anu-Hanna. 2000. ”Ja tahmeeta on kun Konosen kävely...” Työläismiehen rekonstruointi rituaalien avulla. Teoksessa *Naurava työläinen naurettava työläinen. Näkökulmia työväen huumoriin*, toim. Joni Krekola, Kirsti Salmi-Niklander, & Johanna Valenius, 131–157. Väki Voimakas 13. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Baron, Ava. 2006. *Masculinity, the Embodied Male Worker, and the Historian's Gaze*. International Labor and Working-Class History, No. 69, Working-Class Subjectivities and Sexualities, 143–160. <https://www.jstor.org/stable/27673026> [Haettu 20.5.2023]

Dijkstra, Bram. 1986. *Idols of Perversity. Fantasies of Feminine Evil in Fin-de-Siècle Culture*. New York: Oxford University Press.

Eley, Geoff. 2002. *Forging Democracy. The History of the Left in Europe, 1850-2000*. New York: Oxford University Press.

Haaparanta, Leila. 1986. Voiko Nietzschen yli-ihminen olla nainen? Teoksessa *Nainen, järki ja ihmisarvo. Esseitä filosofian klassikoiden naiskäsityksistä*, toim. Lilli Alanen, Leila Haaparanta & Terhi Lumme, 271–291. Porvoo: WSOY.

Hirdman, Yvonne. 2002. The Importance of Gender in the Swedish Labor Movement Or: A Swedish Dilemma, https://www.arbark.se/pdf_wrd/Hirdman_int.pdf [Haettu 11.1.2023].

Huhta, Aleks. 2021. *Toward a Red Melting Pot: Racial Thinking of Finnish American Radicals, 1900–1938*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2021, <http://hdl.handle.net/10138/332241> [Haettu 8.5.2023].

Kauranen, Ralf & Rantanen, Pekka. 2009. Pilalehtien kansa. Teoksessa *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuvitus vuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*, toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Mikko Pollari, Pekka Rantanen & Petri Ruuska, 221–254. Tampere: Vastapaino.

Kealey, Linda. 1989. Women Canadian in Socialist the Movement 1904–1914. Teoksessa *Beyond the Vote. Canadian Women and Politics*, ed. Linda Kealey & Joan Sangster, 171–195. Toronto: University of Toronto Press.

Kemppainen, Mikko. 2020a. *Sosialismin, uskonnon ja sukupuolen dynamiikkaa. 1900-luvun alun työväenliikkeen naiskirjailijat aatteen määrittelijöinä*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, <http://hdl.handle.net/10138/319119> [Haettu 11.1.2023].

Kemppainen, Mikko. 2020b. Kriittinen katsaus suomalaisen sosialismin historiankirjoitukseen. *Alusta!*, julkaistu 11.9.2020, <https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/09/11/kriittinen-katsaus-suomalaisen-sosialismin-historiankirjoitukseen/> [Haettu 11.1.2023].

Kero, Reino. 1982. *Suomen siirtolaisuuden historia 1. Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden tausta, määrä, rakenne, kuljetusorganisaatio ja sijoittuminen päämääräalueelle*. Julkaisuja no 10. Turku: Turun yliopisto historian laitos.

Kero, Reino. 1997. *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Kimmel, Michael S. 1996. *Manhood in America: a Cultural History*. New York: Free Press. Print.

Kuusipalo, Jaana. 2011. *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Tampere: Tampere University Press, <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/66753> [Haettu 19.12.2022].

Laine, E. W. 1987. *On the archival heritage of the Finnish Canadian working-class movement. A researcher's guide and inventory to the Finnish Organization of Canada Collection at the National Archives of Canada*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Lindström, Varpu. 1991. *Uhmattaret. Suomalaisten siirtolaisnaisten vaiheita Kanadassa 1890–1930*. Helsinki: WSOY.

Lindstrom-Best, Varpu. 1989. Finnish Socialist Women in Canada, 1890–1930. Teoksessa *Beyond the Vote. Canadian Women and Politics*, ed. Linda Kealey & Joan Sangster, 196–216. Toronto: University of Toronto Press.

Lindström-Best, Varpu. 1988. *Defiant Sisters: A Social History of Finnish Immigrant Women in Canada*. Toronto: Multicultural History Society of Ontario.

Lyytikäinen, Kaarina. 1973. *HTY:n naisosaston historiasta*. Helsinki: HTY.

Löytty, Olli. 2005. Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*, toim. Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty, 161–189. Tampere: Vastapaino.

Markkola, Pirjo. 2002. *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, <http://hdl.handle.net/10224/3511> [Haettu 11.1.2023].

McGinley, Ann C. 2013. *Masculinity, Labor, And Sexual Power*. Scholarly Works. 925, 795–813. <https://scholars.law.unlv.edu/facpub/925> [Haettu 20.5.2023].

Newton, Janice. 1995. *The Feminist Challenge to the Canadian Left 1900–1918*. Montreal: McGill-Queen’s University Press.

Oppell, Frances Nesbitt. 2005. *Nietzsche on Gender. Beyond Man and Woman*. Charlottesville: University of Virginia Press.

Pilli, Arja. 1985. Moses Hahl: Finnish-American Disciple of Marx, Darwin and Nietzsche. *American Studies in Scandinavia*, Vol. 17: 11–22, <https://doi.org/10.22439/asca.v17i1.2747> [Haettu 11.1.2023].

Pilli, Arja. 1982. *The Finnish - Language Press in Canada, 1901–1939. A Study in the History of Ethnic Journalism*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Pohjola-Vilkuna, Kirsi. 1995. *Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Salmesvuori, Päivi. 2022a. Ihanneihmisyyttä rakentamassa. Teoksessa *Lannistumaton. Matti Kurikan haaveet ja haaksirikot kolmella mantereella*, toim. Sami Suodenjoki, Kirsti Salmi-Niklander, Mikko-Olavi Seppälä, Päivi Salmesvuori, Anna Rajavuori, Mikko Pollari & Anne Heimo, 185–204. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Salmesvuori, Päivi. 2022b. Näytelmät naisten asialla. Aili ja äärimmäisessä talossa. Teoksessa *Lannistumaton. Matti Kurikan haaveet ja haaksirikot kolmella mantereella*, toim. Sami Suodenjoki, Kirsti Salmi-Niklander, Mikko-Olavi Seppälä, Päivi Salmesvuori, Anna Rajavuori, Mikko Pollari & Anne Heimo, 52–70. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Salmi-Niklander, Kirsti. 1997. ”Isot pojat ne koppasee...” Siirtolaisretoriikan terminologiaa ja kipupisteitä. *Elore. Amor, genus & familia: Kirjoituksia suullisen perinteen ja kansankulttuurin alalta*, Vol 4. No 1. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry, <https://doi.org/10.30666/elore.78228> [Haettu 10.10.2022].

Saramo, Samira. 2011. “A socialist movement which does not attract the women cannot live”: Finnish Socialist Women in Port Arthur, 1903–1933. Teoksessa *Labouring Finns: transnational Politics in Finland, Canada and the United States*, ed. Michael S. Beaulieu. Ronald N. Harpelle & Jaimi Penney, 146–166. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5889-21-5> [Haettu 9.5.2023].

Saramo, Samira. 2017. Lakes, Rock, Forest. Placing Finnish Canadian History. *Journal of Finnish studies*, Vol. 20: 55–76. <https://doi.org/10.5406/28315081.20.2.05> [Haettu 9.5.2023].

Saramo, Samira. 2022. Capitalism as Death. Loss of Life and the Finnish Migrant Left in the Early Twentieth Century. *Journal of social history*, Vol. 55: 668–694, <https://doi.org/10.1093/jsh/shab039> [Haettu 8.5.2023].

Stammeier, Jenni. 2022. *Tyttö maissipellossa: Anna Jokisen mysteerikuolema*. Jyväskylä: Docendo.

Uusitalo, Taina 2014. *Elämä työläisnaisten hyväksi. Fiina Pietikäisen yhteiskunnallinen toimijuus 1900–1930. Tutkimus työväenliikkeen sukupuolisidonnaisista käytännöistä*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5976-15-1> [Haettu 1.12.2022].